

УДК 336.71

**Кушнір С.О.***кандидат економічних наук,  
старший викладач кафедри фінансів і кредиту  
Запорізького національного університету***Вітковська О.О.***студентка  
Запорізького національного університету***ПОДОЛАННЯ КРИЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ:  
СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ****THE OVERCOMING OF THE BANKING SYSTEM CRISIS:  
THE WORLD EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто передумови та причини сучасної кризи банківської системи в Україні, сутність поняття «банківська криза», методи профілактики та виходу з неї. Наведено статистичні дані тенденцій на сучасному грошово-кредитному ринку України. Проаналізовано кризи банківських систем розвинених країн світу, їх досвід подолання, заходи, спрямовані на запобігання банкрутству банків та краху банківської системи країни.

**Ключові слова:** банк, банківська криза, банківська система, грошово-кредитний ринок, банкрутство.

**АННОТАЦИЯ**

В статье рассмотрены предпосылки и причины нынешнего кризиса банковской системы Украины, сущность понятия «банковский кризис», методы профилактики и выхода из него. Приведены статистические данные тенденций современного денежно-кредитного рынка Украины. Проанализированы кризисы банковских систем развитых стран мира, опыт и мероприятия по предупреждению банкротства банков и краха банковской системы страны.

**Ключевые слова:** банк, банковский кризис, банковская система, денежно-кредитный рынок, банкротство.

**ANNOTATION**

Background and reasons of the modern banking system crisis in Ukraine had been considered in the article. Concept of the notion «banking crisis», method of its overcoming and prevention had been disclosed. Statistical data on the trends of the modern monetary market in Ukraine had been listed. Banking crises of countries of the world, their experience in overcoming and preventing bankruptcy and collapse of the banking crisis in the country had been analyzed.

**Keywords:** bank, banking crisis, banking system, monetary market, bankruptcy.

**Постановка проблеми.** На сьогоднішній день економіка України переживає тяжкі часи. Низка проблем не минула і банківську систему, що, своєю чергою, істотно впливає на погіршення фінансових результатів діяльності банків, скорочення обсягів депозитів та надання кредитів, зменшення фінансової стійкості банківських установ. Як наслідок, уже на початку 2016 р. Національний банк України зарахував до категорії неплатоспроможних ще декілька приватних банків, серед яких ПАТ «Банк Софійський», ПАТ «Укрінбанк», ПАТ «Авант-Банк», ПАТ «КБ «ТК Кредит». Цим підтверджується необхідність розробки актуальних заходів, направлених на подолання кризи банківського сектору України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Серед наукових робіт, в яких досліджуються методи уникнення краху комерційних банків, можна виділити дослідження таких науковців, як А. Степаненко, І. Зариська, І. Ковзанадзе, Р. Дутагупта, П. Касін, В. Коваленко, О. Крухмаль та ін.

**Мета статті** полягає у вивченні досвіду антикризових заходів провідних країн світу для створення дієвих механізмів упровадження та розробки ефективних національних антикризових програм.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Період 2014–2015 рр. є одним із найважчих в історії банківської системи України. Проаналізувавши роботи науковців, можна сміливо робити висновок, що банківська система України перебуває в стані кризи (табл. 1).

За даними фінансової звітності платоспроможних банків, які підготовлені за національними стандартами, за результатами роботи 2014 р. – I півріччя 2015 р. ТОП-банки України отримали такі результати (табл. 2).

Найбільші сукупні збитки за 2014 р. зафіксували «Укрексімбанк» та «Ощадбанк», проте в 2015 р. спостерігається позитивна динаміка [6].

Також слід брати до уваги і кредитний рейтинг, що визначає ймовірність дефолту, проведений рейтинговим агентством Fitch (табл. 3).

Головними причинами такого низького кредитного рейтингу є:

- економічна та політична криза в Україні;
- низький рівень довіри населення до банків (зниження вкладів);
- нестабільний валютний курс;
- велика кредитна заборгованість банків перед НБУ.

Р. Дутагупта і П. Касін на підставі аналізу 50 криз банківських систем [2], які відбулись протягом 1990–2005 рр. у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, виділяють такі причини банківських криз:

- макроекономічна нестабільність;
- низький рівень прибутковості;
- високий рівень валютного ризику в поєднанні з низьким рівнем ліквідності банків.

Таблиця 1

## Визначення поняття «банківська криза»

Науковці	Визначення
Г. Капріо, Д. Клінгебіл	Банківська криза – це явище, коли власний капітал банківської системи частково або повністю вичерпав себе за рахунок непрацюючих коштів [1].
А. Деміргут-Кунт, І. Детражя	Банківська криза – це стан банківської системи, коли її частина стає неплатоспроможною і неліквідною і більше не в змозі продовжувати функціонувати без спеціальної підтримки монетарних і контролюючих органів [2].
Р. Дутагупта, П. Касін	Банківська криза – це стан банківської системи, викликаний сукупністю взаємопов'язаних потрясінь макроекономічного, валютного та фінансового характеру [3].
К. Рейнхарт, К. Рогофф	Банківська криза – це такий стан, за якого відбуваються «набіги вкладників на банки», які призводять до закриття, об'єднання та поглинання одного або декількох банків державними органами [4].
К. Рудий	Банківська криза – це неспроможність банківської системи, яка полягає в нездатності банку виконувати вимоги контакту, який був укладений із вкладниками, у зв'язку з невиконанням обов'язків позичальниками банку, контракту банку або в результаті знецінення банківських активів [5].

Таблиця 2  
Збитки ТОП-10 банків України

Банк	Сукупний збиток за 2014 р.	Сукупний збиток за 1 півріччя 2015 р.
«Укресім-банк»	9,8 млрд. грн.	8,33 млрд. грн.
«Ощадбанк»	8,56 млрд. грн.	5,4 млрд. грн.
«Промінвест-банк»	3,45 млрд. грн.	6,35 млрд. грн.
ПУМБ	140,5 млн грн.	709,5 млн. грн.
Unicredit Bank	2,66 млрд. грн.	8,7 млрд. грн.
«ОТП Банк»	2 млрд. грн.	1,28 млрд. грн.
«Райффайзен Банк Аваль»	1,37 млрд. грн.	2,06 млрд. грн.
«Альфа Банк»	744 млн. грн.	916,1 млн. грн.
«Сбербанк Росії»	108 млн. грн.	1,6 млрд. грн.
ВТБ	16,685 млрд грн.	869,5 млн грн.

Таблиця 3  
Кредитний рейтинг ТОП-10 банків України

Банк	Рейтингова оцінка	Імовірність дефолту
«Укресімбанк»	ССС	Висока
«Ощадбанк»	ССС	Висока
«Промінвестбанк»	ССС	Висока
ПУМБ	(не співпрацює з Fitch)	-
Unicredit Bank	ССС	Висока
«ОТП Банк»	ВВ	Низький рівень
«Райффайзен Банк Аваль»	ССС	Висока
«Альфа Банк»	ВВ	Низька
«Сбербанк Росії»	ССС	Висока
ВТБ	ВВВ	Дуже низька

Дійсно, всі три пункти мають місце в економіці України.

Основним негативним чинником банківської кризи в Україні є макроекономічна нестабільність, яка проявляється як у соціально-економічному, так і в політичному аспектах. Головні макроекономічні проблеми в Україні є досить класичними: високий рівень безробіття, низький ВВП та гіперінфляція.

Рівень безробіття в Україні в 2015 р., за даними Державної служби статистики України, досягнув майже 10%. Розглянемо динаміку безробіття в Україні за останні 14 років (рис. 1) [8].

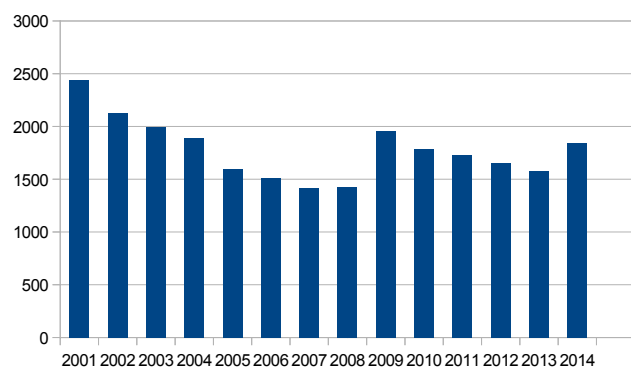


Рис. 1. Динаміка зміни рівня безробіття 2000–2014 рр. (тис. осіб)

ВВП у нашій країні зростає (рис. 2), проте залишається досить низьким у світі (рис. 3).

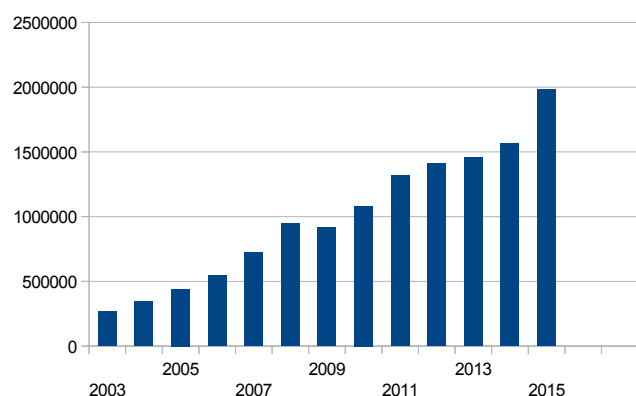


Рис. 2. Динаміка ВВП України (номінальний, млн. грн.) [8]

Інфляція в Україні в 2015 р. досягла 143,3% порівняно з 2014 р. – 124,9%, що свідчить про її галопуючий процес. Загальна динаміка індексу інфляції в Україні за останні 15 років показує, що цей показник зростає і призводить до багатьох негативних наслідків в економіці, зокрема і банківської кризи (рис. 4).

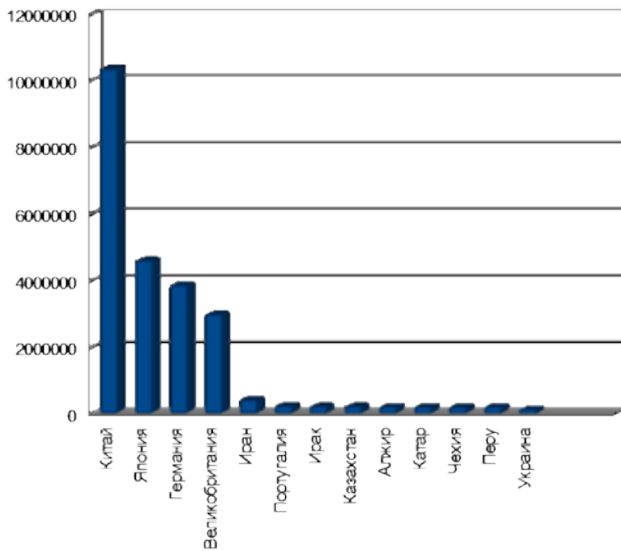


Рис. 3. Рівень ВВП країн світу, 2015 р. (млн. дол. США) [9]

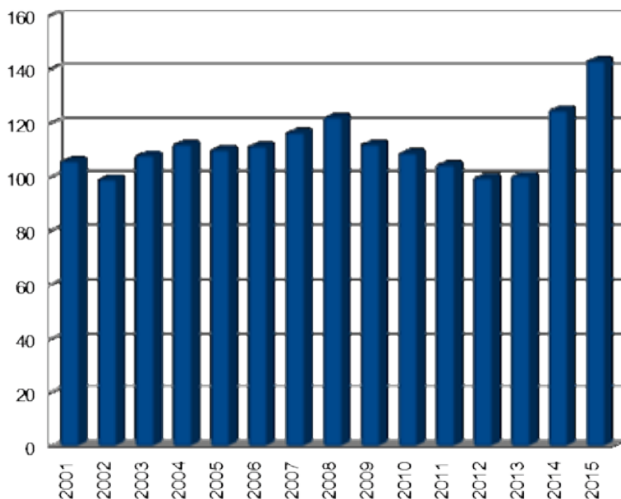


Рис. 4. Динаміка індексу інфляції України 2000–2015 рр. (%) [8]

Ще одним негативним чинником, який впливає на ситуацію, особливо в нашій країні, є нестабільність національної валюти (рис. 5).

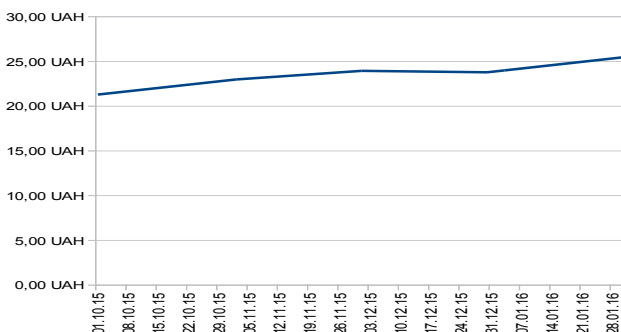


Рис. 5. Динаміка зміни курсу USD (долар США) НБУ [11]

Офіційний курс гривні до долара на кінець 2015 р. становив близько 24 грн./дол. Тобто за підсумковим курсом гривня в минулому році

подорожчала на 8,24 грн., або в 1,5 рази, порівняно з підсумковим показником попереднього року – 15,77 грн./дол. [10], та вже в 2016 р. курс знов підскочив, досягнувши в березні 26,10 грн./дол.

Проте за результатами роботи банківської системи в грудні 2015 р. простежуються такі тенденції на грошово-кредитному ринку України:

- обсяг депозитів фізичних та юридичних осіб у національній валюті за грудень 2015 р. збільшився на 6,7% (з початку року – на 6,2%);
- обсяг депозитів в іноземній валюті за грудень зменшився на 5,2%;

- у грудні залишки за кредитами в національній валюті зменшилися на 4,8% (з початку року – на 19,1%);

- залишки за кредитами в іноземній валюті за місяць зменшилися на 0,6% (з початку року – на 20,3%) [7].

Проаналізувавши успішні досвіди розв'язання банківської кризи зарубіжних країн, слід звернути увагу на антикризову програму Швеції в 1991 р., яка до цього часу вважається однією з найефективніших в історії. На початку 1990-х років у Швеції різко впали ціни на активи, і банки, які в попередні роки слідували невиправдано ризикованим стратегіям, опинилися в жалюгідному стані. Реакція уряду на кризу була швидкою й ефективною. По-перше, два найбільші банки були націоналізовані, і для роботи з їх поганими активами були створені спеціальні керуючі компанії (так звані «погані» банки). По-друге, оцінка реального стану справ і обсягу втрат у всіх банках була проведена на самому ранньому етапі. Це сприяло вибору правильних стратегій: необхідна допомога надавалася тільки потенційно життєздатним банкам. До того ж уведення загальної гарантії за зобов'язаннями банків і перехід на плаваючий валютний курс відновили довіру до валюти, необхідну для шведських банків, які фінансували свою діяльність переважно за рахунок іноземних позик.

Такі дії Швеції дали змогу банківській системі швидко відновитися, при цьому фіскальні витрати виявилися одними з найбільш невеликих [12].

Також дуже цікавим прикладом для України є банківська криза Туреччини 2000 р. Подорожчання долара як наслідок фіксованої до нього ліри разом із дефіцитом бюджету, спровокувало посилення недовіри як до валюти, так і до банківської системи в цілому. Уряд був змушений вжити такі заходи, як: уведення гарантії по банківським зобов'язанням; у 2001 р. прийняття програми реструктуризації банків, яка включала низку кроків, серед яких:

- реструктуризація державних банків (скорочення чисельності персоналу та відділень державних банків, ліквідування короткострокової заборгованості банків);

- реструктуризація банків, що входили в систему фонду страхування депозитів (депозити

та вклади в іноземній валюті було переведено в інші банки, проведено скорочення персоналу, реструктуризація боргів великої кількості великих боржників цих банків);

– укріплення приватних банків (був проведений аудит та виділені банки, які потребували збільшення капіталу, якщо акціонери не мали змогу забезпечити потреби банку в капіталі, то їм надавався субординований кредит);

– поліпшення механізму регулювання банківської системи.

Програма, що мала в основі укладення договору між центральним банком та іншими банками з питань «поганих» активів та була названа «Підхід Стамбула», полягала в тому, що центральний банк викупував у банків «погані» активи в обмін на реструктуризацію боргів банками.

Витрати для Туреччини на подолання кризи понад 30% ВВП виявилися достатньо високими, але реалізація цієї програми та створення жорсткої системи регулювання дали можливість здійснити реформування та оздоровлення комерційних банків [2].

**Висновки.** Таким чином, Україна має побудувати свою програму оздоровлення банківської системи. Проаналізований досвід вирішення схожих проблем, пов'язаних із гіперінфляцією та великим дефіцитом бюджету Туреччини та Швеції, виявився досить вдалим. Національний банк України може скористатися наведеним досвідом успішних країн та провести низку заходів щодо подолання банківської кризи, серед яких пріоритетними є:

– створення прозорої системи та правової бази регулювання банківської діяльності;

– реструктуризація НБУ (скорочення персоналу та кількості відділень державних банків);

– більш фундаментальна оцінка роботи банків на перспективу життєздатності задля реальної оцінки ситуації та прийняття швидких та ефективних рішень;

– поліпшення валютного курсу в країні, зниження спекулятивних операцій із валютою.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Gerard Caprio, Jr., Daniela Klingebiel. Bank Insolvencies: Cross-country Experience/The World Bank Policy Research Working Paper – July 1996.
2. Demirguc-Kunt. Does deposit insurance increase banking system stability? An empirical investigation. // Journal of Monetary Economics. – 2002.
3. Rupa Duttgupta, Paul Cashin. Anatomy of Banking Crises // International Monetary Found. – 2008.
4. Reinhart, Carmen M., and Kenneth S. Rogoff. Banking Crises: An Equal Opportunity Menace.//National Bureau of Economic Research Working Paper. – 2008.
5. Рудый К.В. Финансовые кризисы: теория, история, политика / К.В. Рудый. – К., 2003.
6. Криза 2014–2015 років: рейтинг найбільш збиткових ТОП-банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/Finansova-kriza-2014-2015-rokiv-reytingh-naybilsh-zbitkovikh-TOP-bankiv>.
7. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за лютий 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/articleart\\_id=14716152&cat\\_id=2728184](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/articleart_id=14716152&cat_id=2728184)
8. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. World Development Indicators: Gross Domestic Product 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.
10. Гривня за рік впала в півтора рази – НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodaya.ua/economics/finance/grivnya-za-god-obvalilas-v-poltora-raza-nbu-690020.html>.
11. Курси Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/chart/>.
12. Обзор центра макроэкономических исследований Сбербанка России от 07.04.2009 г. Стратегия выхода из банковского кризиса: международный опыт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.sbrf.ru](http://www.sbrf.ru).